

แม่ครูของ เด็กหลังห้อง

เครือข่ายครูสอนดี ครูนอกกรอบ
สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้
และพัฒนาคุณภาพเยาวชน (สสค.)
โครงการเพาะพันธุ์ปัญญา
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

อรุณวรรณ กลั่นกลิ้ง

โรงเรียนท้ายหาด
จ.สมุทรสงคราม

การเป็นครูในโรงเรียนที่มากด้วยเด็กกลุ่มเสี่ยง
ความรู้ทางวิชาการอาจไม่จำเป็นเท่า
หัวใจในการเป็นผู้ให้ และการเสียสละความสูงส่วนตัว
เพื่อพร้อมจะเป็นที่พึ่งของนักเรียนในทุกโมงยาม

เมื่อต้นทุน ชีวิตต่ำ

โรงเรียนท้ายหาด จ.สมุทรสงคราม เป็นโรงเรียนขนาด
กลางค่อนข้างเล็ก เปิดสอนในระดับชั้น ม.1- ม.6
มีนักเรียนไม่กี่ร้อยคน ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนต้นทุนต่ำ
คือมาจากครอบครัวที่มีปัญหา ครอบครัวแตกแยก
อยู่กับปู่ย่าตายายหรือญาติพี่น้อง ที่อยู่กับผู้ปกครอง
ก็ขาดเวลาเอาใจใส่ดูแลเพราะต้องทำงาน

การคัดกรองโดยใช้การประเมิน SDQ และตัดสิน
พบว่านักเรียนมากกว่า 80% เป็นเด็กกลุ่มเสี่ยง และกลุ่ม
เด็กมีปัญหาในด้านต่างๆ เช่น ความรุนแรง ยาเสพติด และ
ด้านเพศ

“ทำอย่างไรให้เด็กๆ ได้มาโรงเรียนทุกวัน
ได้เรียนรู้ พัฒนา และเห็นคุณค่าในตนเองบ้าง
แม้เพียงเล็กน้อย ก็ดีมากแล้ว”

คือวิธีคิดของ **ครูอรุณวรรณ กลั่นกลิ้ง** หรือ ครู
ตุ้ม ครูสอนวิชาวิทยาศาสตร์ ชั้น ม.1-2 ที่มองเห็นโอกาส
อันน้อยนิดของลูกศิษย์กลุ่มเสี่ยง และอยากมีส่วนร่วมช่วยให้
พวกเขาได้เดินไปบนหนทางที่ถูกต้อง มีอนาคตที่ดี โดย
ให้การศึกษาเป็นเครื่องมือสร้างโอกาสเหล่านั้น

จวบจนวันหนึ่ง มีนักเรียนชาย 16 คน ยกทีมกันมาขอเรียนวิชาเพิ่มเติมวิทยาศาสตร์ชั้น ม.2 จากการสอบถามลูกศิษย์ได้ความว่า เป็นนักเรียนที่มีประวัติการเรียนเข้าชั้นเยี่ยมมาก มีพฤติกรรมไม่สนใจเรียน เกรดเฉลี่ยไม่ถึง 2.00 นิสัยก้าวร้าว เกรงใจคนไม่มีครูท่านไหนกล้ารับเข้าชั่วโมงสอนของวิชานี้

“ครูเองก็สะท้อนใจว่าเด็กไม่รู้อะไรจะไปทางไหนดี บางเส้นทางก็ปิดประตูไม่ต้อนรับ ตอนนั้นคิดว่าถ้าเราไม่รับนักเรียนไว้อีกคนก็ยิ่งจะส่งผลเสียต่อเรามากขึ้น เลยบอกให้เขาสบายใจว่า ครูยินดีรับสอน ถ้าพวกเขาแน่ใจว่ายินดีเรียนรู้ไปกับครู”

เฉพาะพันธุ์ ปัญญา

เป็นช่วงเวลาที่ครูอรุณวรรณดูแลโครงการเฉพาะพันธุ์ปัญญา จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ซึ่งเป็นโครงการที่นำงานวิจัยท้องถิ่นมาเป็นเครื่องมือสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้นักเรียนได้ฝึกคิดและลงมือทำ ซึ่งจะช่วยพัฒนากิจกรรมด้านความคิดวิเคราะห์ คิดเชื่อมโยง และคิดอย่างเป็นระบบ รวมถึงทักษะชีวิตด้านอื่นๆ ครูอรุณวรรณจึงชักชวนให้ลูกศิษย์กลุ่มนี้เข้าร่วมโครงการ

เพราะเข้าใจธรรมชาติของนักเรียนท้ายห้องว่าอ่อนด้านวิชาการ แต่ก็มีจุดแข็งด้านการลงมือปฏิบัติ ถึงแม้จะกังวลในขั้นตอนที่นักเรียนกลุ่มนี้จะต้องมาเรียนรู้กระบวนการวิจัย ซึ่งดูจะเหมาะกับนักเรียนห้องเก่งมากกว่า

แต่ครูอรุณวรรณไม่ได้มุ่งหวังไปไกลถึงขั้นที่นักเรียนจะสามารถเรียนรู้ขั้นตอนวิธีการได้อย่างทะลุปรุโปร่ง สิ่งที่คุณคาดหวังเป็นเพียงการปรับปรุงลักษณะนิสัยบางประการให้ดีขึ้น

งานวิจัยที่ครูอรุณวรรณสังเกตเห็นแล้วว่าน่าจะตอบโจทย์ลักษณะนิสัยและพฤติกรรมพื้นฐานของนักเรียนได้ควรเป็นเรื่องที่อยู่ใกล้ตัวที่พวกเขาพอจะมีพื้นฐานความรู้และนำไปสู่การสร้างคุณค่าให้พวกเขาได้ กระทั่งมาบรรจบที่ประเด็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

●● ส่วนหนึ่งเพราะเราเคยนั่งคิดทบทวนว่า เรามาเป็นครูอยู่หลายปี นอกเหนือจากตำราแล้ว เราเองไม่เคยรู้เรื่องบ้านเมืองเลย สังคมกำลังเปลี่ยนแปลง เราเป็นครูยังไม่รู้เลย แล้วเด็กล่ะ ถ้าเขาเติบโตไปโดยไม่เห็นคุณค่าความเป็นตัวตนของท้องถิ่นของทรัพยากรรอบข้าง แล้วอะไรจะเกิดขึ้นกับบ้านเมืองของเรา เราจึงต้องเปลี่ยนการสอนโดยเฉพาะในห้องเรียน พาเขาไปเรียนรู้รอบตัว ไปรู้จักชุมชน เขาจะได้รัก ห่วงเหิน และรู้จักใช้อย่างยั่งยืน”

แน่นอนว่าการนำนักเรียนออกไปเรียนรู้นอกห้องเรียน ต้องอาศัยการจัดการที่ย่างยากซับซ้อนมากกว่า การเดินเข้าไปในห้อง ที่มีนักเรียนนั่งรอพร้อมหน้า แล้วสอนตามหลักสูตร ครูอรุณวรรณรู้ว่าครูจะต้องเตรียมวางแผน จัดการ หลายสิ่งหลายอย่าง ซึ่งต้องสูญเสียเวลาส่วนตัว เหน็ดเหนื่อย และไม่มีค่าตอบแทน

แต่เพราะเชื่อว่านี่คือการทำหน้าที่ครูที่จะดึงดูดนักเรียนผู้เปรียบเสมือนพลเมืองชั้นสองของโรงเรียนให้กลายมาเป็นนักเรียนที่มีสถานะเท่าเทียมผู้อื่น สิ่งที่คุณอรุณวรรณต้องสูญเสียจึงเทียบไม่ได้กับสิ่งที่นักเรียนจะได้รับ

บ้านปลา... แหล่งเพาะพันธุ์ ความรู้

ครูอรุณวรรณพานักเรียนลงพื้นที่ดอนหอยหลอด ซึ่งมีทั้งชาวบ้านที่เป็นชาวประมงและประชาชนชาวบ้านที่พร้อมจะมอบความรู้ให้ นักเรียนจึงสนุกสนานและกระตือรือร้น

การเปิดพื้นที่ให้นักเรียนได้ใช้ความสามารถเบื้องต้นเพื่อเก็บข้อมูลสำหรับเลือกเรื่องวิจัย แม้จะตะกุกตะกัก ไม่ตรงจุด ขาดความมั่นใจอยู่บ้าง แต่เมื่อครูอรุณวรรณช่วยกระตุ้นและเสริมแนวทางให้ชัดเจนมากขึ้นเกี่ยวกับการลดลงของทรัพยากรทางทะเล ลูกศิษย์จึงได้หัวข้อวิจัยที่พร้อมลงมือทำ

“สุดท้ายเราก็ได้ความคิดว่าเราจะลอง “สร้างบ้านปลา” ที่เลือกใช้วัสดุในพื้นที่ทดแทนป่าชายเลนที่ลดน้อยลงเพื่อเพิ่มพื้นที่ในการอนุบาลสิ่งมีชีวิตเล็กๆ”

ขั้นตอนการสร้างบ้านปลา สิ่งแรกที่นักเรียนต้องเข้าใจคือ ระบบนิเวศน์พื้นฐานและธรรมชาติวิทยาของสิ่งมีชีวิตทางทะเลที่ต้องมีแหล่งอนุบาล บ้านปลาคือการจำลองพื้นที่หลบภัยให้สิ่งมีชีวิตเหล่านี้ได้เข้ามาอาศัย ซึ่งจะเพิ่มปริมาณประชากรกุ้ง หอย ปู ปลา และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ได้

จากนั้นจึงเป็นการเรียนรู้วิธีการสร้างบ้านปลา โดยใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น

ทั้งครู ประชาชนชาวบ้าน คนในชุมชน และนักเรียนต่างร่วมกันวางแผน จัดหาวัสดุอุปกรณ์ กำหนดพื้นที่วางบ้านปลา เข้าป่าตัดต้นจาก ประกอบร่างบ้านปลา กระทั่งทำหุ่นลอยและนำไปปล่อยยังตำแหน่งที่วางไว้ และรอตรวจสอบผลที่เกิดขึ้นว่ามีสิ่งมีชีวิตเข้ามาใช้ประโยชน์จากบ้านปลามากน้อยแค่ไหน

ในแต่ละวันที่นักเรียนได้ร่วมงานกับชาวบ้าน ครูอรุณวรรณจะใช้วิธีการ **ถามคือสอน** เพื่อสร้างการเรียนรู้ให้นักเรียนในจังหวะที่เหมาะสม เพราะครูเข้าใจว่านักเรียนกลุ่มนี้ขาดทักษะด้านการคิด สังเกต และตั้งข้อสงสัย ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการเรียนรู้ในบริบทที่มากขึ้น

●● ช่วงแรกๆ ยอมรับว่าเด็กกลัว ไม่กล้าเอามากๆ เขากลัวว่าตอบไม่ได้ อาย และไม่เคยชินกับการฝึกคิด ต้องตอบเดี่ยวๆ ด้วยตนเอง ครูต้องหาแรงจูงใจบ้างเล็กๆ น้อยๆ เพื่อช่วยกระตุ้นเป็นแรงเสริม เช่น ครูจะให้คะแนนเมื่อนักเรียนตอบ ซึ่งใช้ได้ผลดี และยังฝึกความกล้า ฝึกความซื่อสัตย์ คือเด็กจะมาบอกคะแนนที่ตัวเองได้สะสมไว้เมื่อหมดชั่วโมง ให้ครูบันทึกเก็บไว้ สามารถเป็นเทคนิควิธีหนึ่งที่ใช้ประเมินนักเรียนได้อีกด้วยแม้ว่าเป็นแรงจูงใจที่เกิดจากภายนอกก็ตาม แต่ก็ยังดีกว่าไม่มีเลย”

เทคนิคการถามคือสอนของครูอรุณวรรณ เริ่มจากคำถามง่ายๆ ให้นักเรียนค่อยๆ คิดเชื่อมโยงเหตุผล และค่อยๆ เพิ่มความเข้มข้นมากขึ้นตามลำดับ ตามแต่ละสถานการณ์

บางครั้งอาจใช้การตอบแบบสมัครใจ ยกมือตอบ แต่บางครั้งอาจต้องเปลี่ยนเป็นสุ่มเลือกให้ตอบ และบางคำถามเมื่อมีนักเรียนตอบแล้ว ครูก็จะสุ่มต่อไปเพื่อให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นต่อคำตอบของเพื่อนด้วย ทำให้ห้องเรียนตื่นตัวตลอดเวลา เด็กหลายคนสนุก และเมื่อได้ฝึกคิดมากขึ้น ก็สามารถคิดตอบได้มากขึ้น เด็กๆ เริ่มภูมิใจและมั่นใจในตัวเองมากขึ้น กล้าแสดงออกมากขึ้น

เมื่อเด็กท่ายห้อง เปลี่ยนไป

ในอดีต ครูอรุณวรรณ หรือ ครูตุ้ม มักจะสอน สอน และสอน เพื่อมุ่งเก็บคะแนนให้มากที่สุด ใช้อำนาจจัดการกับเด็กๆ เพื่อให้นิ่งและทำตามคำสั่ง

แต่จากประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมถึงการได้เรียนรู้กระบวนการพัฒนาผู้เรียนและผู้สอนที่เกิดจากภายในที่ชื่อ **จิตตปัญญาศึกษา** ครูตุ้มจึงได้ปรับเปลี่ยนห้องเรียนเดิมให้กลายเป็นพื้นที่ปลอดภัย สร้างความรักและความไว้น้ำใจระหว่างครูและศิษย์ให้เกิดขึ้น

การนำวิธีการเดียวกันนั้นมาปรับใช้กับห้องเรียนบ้านปลา คือมองนักเรียนท่ายห้องอย่างเข้าใจ และดึงด้านดีที่มีอยู่ในตัวลูกศิษย์ออกมา ครูตุ้มพบว่าแค่เด็กๆ ได้มีโอกาส ได้มีกิจกรรม ได้มีพื้นที่สร้างสรรค์ ได้มีคนที่คอยดูแลและห่วงใย และได้มีกระบวนการที่เหมาะสมกับเขา อย่างโครงการสร้างบ้านปลา การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้จริง

●● ครูจำภาพนักเรียนตื่นแต่เช้า มาตามการนัดหมายของปราชญ์ชาวบ้านได้ ขนาดอากาศเย็นมาก แต่ทุกคนก็มาพร้อมกันตรงเวลา พอจะลงเรือออกทะเล เยาว์ก็คิดกันว่าถ้าเกิดเหตุการณ์ไม่คาดฝันขึ้นจะทำอะไร เยาว์เตรียมห่วงยางขนาดใหญ่แบกมาลงเรือกันเอง ครูก็ไม่คิดเหมือนกันว่าเขาจะคิดเองได้

“พอลงทะเลจริงเยาว์ก็ยังตื่นเต้น แม้อากาศตอนกลางวันจะร้อนมาก เรือก็โคลงเคลงจนคลื่นไส้เวียนหัว แต่เด็กๆ ก็ไม่เกี่ยงกัน ช่วยกันทำงาน จนวางบ้านปลาเสร็จ พวกเขาสนุกสนานกันมาก”

จากการถอดบทเรียนที่ครูอรุณวรรณให้นักเรียนสะท้อนการทำงาน โดยใช้ภาพวาดและการเขียน สิ่งที่ครูมองเห็นจากผลงานลูกศิษย์ คือ การทำงานเป็นทีม อดทน อดกลั้น รู้จักการรอคอย กล้าแสดงออก รับผิดชอบ ยอมรับในตัวเองและเห็นคุณค่าผู้อื่น กระทั่งมีเพื่อนครูบางคนออกปากว่านักเรียนกลุ่มเดิมนี้อาจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

“แปลกใจมาก นักเรียนกลุ่มนี้จะมาโรงเรียนกันไม่ขาด ไม่นับเรียน เหมือนเมื่อก่อน”

สำหรับครูอรุณวรรณแล้ว “อะไรคือสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับลูกศิษย์” โดยเฉพาะกับลูกศิษย์ผู้ด้อยโอกาส ครูอรุณวรรณพร้อมจะทำได้เสมอ เพราะหวังเพียงว่า

●● ทำอย่างไรให้เด็กๆ ได้มาโรงเรียนทุกวัน ได้เรียนรู้ พัฒนา และเห็นคุณค่าในตนเองบ้าง แม้เพียงเล็กน้อยก็ดีมากแล้ว”